

ภูมิวัฒนธรรมเมืองไทรบุรี รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย*

THE CULTURAL LANDSCAPE OF SAI BURI, KEDAH, MALAYSIA

พระครูบัณฑิตธรรมาลังการ (ประสิทธิ์ สังข์สม)

Phrakhru Banditthammalangkan (Prasit Sangsom)

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

Corresponding author E-mail: prasit.san@student.mbu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ เสนอภูมิวัฒนธรรมเมืองไทรบุรี รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมของชาวสยามในเมืองไทรบุรี ซึ่งเป็นรัฐทางตอนเหนือของมาเลเซียในปัจจุบัน เมืองไทรบุรีตั้งอยู่ใกล้กับภูเขาสูงหรือภูเขาต้นไทร ชาวอินเดียเรียกกันว่า เขาพระสุเมรุ เป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ที่มีขนาดใหญ่เป็นสถานที่สถิตของพระศิวะเทพเจ้า และเป็นจุดแลนด์มาร์คของนักเดินเรือ ในอดีต เมืองนี้เป็นเมืองนักขัตราดบที่ 5 ของเมืองนครศรีธรรมราช ภายใต้การปกครอง 12 เมือง ในพุทธศตวรรษที่ 17 - 18 ถือตราประจำปีมะโรง คือ สัญลักษณ์งูใหญ่เป็นตราประจำเมือง ซึ่งมีชาวสยามและชาวอินเดียอาศัยกระจายอยู่ทั่วเมือง มีกษัตริย์ปกครองสืบทอดกันมาจำนวนหลายพระองค์ ชาวสยามที่อาศัยอยู่ในเมืองไทรบุรีได้อพยพเข้ามาด้วยปัจจัย 4 ประการ ได้แก่ การบุกเบิกที่ทำมาหากิน การขจัดตาทัพและกวาดต้อนผู้คน ความสัมพันธ์ของคนชายแดน และหนีคดีความกฎหมายบ้านเมือง ชาวสยามอาศัยอยู่เป็นกลุ่มประกอบอาชีพการเกษตรกรรม นับถือพระพุทธศาสนา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระสงฆ์เป็นศูนย์รวมใจ วัดเป็นศูนย์รวมทางสังคม วัฒนธรรม และประเพณี ผู้นำหมู่บ้านเป็นผู้บริหารจัดการทางสังคม มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย รักสงบ ไม่ชอบความรุนแรง ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในการสื่อสาร เด็กส่วนใหญ่จะเรียนภาษาไทยที่วัด โดยจะมีพระสงฆ์และอาสาสมัครชาวไทยเป็นครูสอน พ่อแม่ดูแลลูกหลานให้เป็นคนดี สร้างจิตสำนึกความเป็นไทย เรียนรู้มารยาทไทย และสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทย มีภาคภูมิใจในความเป็นสยาม เคารพนับถือเทิดทูนบูชาพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชินีของไทย

คำสำคัญ: ภูมิวัฒนธรรม, เมืองไทรบุรี, รัฐเคดาห์, ประเทศมาเลเซีย

Abstract

This article aims to present the cultural landscape of Sai Buri in Kedah, Malaysia, focusing on the social and cultural history of the Siamese people in Sai Buri, a northern state of Malaysia. Today, Sai Buri is located near Gunung Jerai, also known as the Banyan Mountain. It is referred to by Indians as Mount Meru, a sacred mountain that serves as the dwelling place of Lord Shiva and a landmark for seafarers. In the past, Sai Buri was the fifth city in the zodiac system of Nakhon Si Thammarat under the rule of the Twelve Cities during the 17th-18th Buddhist centuries. The city's emblem was the Year of the Dragon, which is represented by a large

* Received February 23, 2025; Revised March 23, 2025; Accepted March 25, 2025

serpent symbol. Siamese and Indian communities were scattered throughout the city, ruled by successive kings. The migration of the Siamese people to Sai Buri was driven by four main factors: Pioneering livelihoods, military conscription and forced relocation, cross-border relations, and escaping legal prosecution. The Siamese in Sai Buri settled in communities, primarily engaging in agriculture while practicing Buddhism and worshiping sacred entities. Monks played a central role in their spiritual and social lives, with temples serving as the focal points for community and cultural activities. Village leaders managed social affairs, maintaining a peaceful and simple way of life. The Siamese people were known for their non-violent nature and used the Southern Thai dialect for communication. Children typically learned the Thai language at temples, where Buddhist monks and Thai volunteers served as teachers. Parents nurtured their children to become virtuous individuals, instilling Thai consciousness, teaching Thai etiquette, and passing on Thai traditions. The Siamese community took great pride in their cultural identity and maintained deep respect and reverence for the King and Queen of Thailand.

Keywords: Cultural Landscape, Sai Buri, Kedah, Malaysia

บทนำ

เมืองไทรบุรีเป็นเมืองประวัติศาสตร์เก่าแก่เมืองหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ในรัฐตอนเหนือของปะเทศมาเลเซีย ขวามลายูและชาวต่างประเทศ เรียกว่า “เกดะห์” เมืองนี้เคยเป็นรัฐบรรณาการของสยามมาก่อน คำว่า “ไทรบุรี” แปลว่า เมืองต้นไทร สถานที่ตั้งเมืองมีภูเขาขนาดใหญ่และสูงชัน ซึ่งเป็นจุดสังเกต (Landmark) ของนักเดินเรือข้าม มหาสมุทร เชื่อกันว่าเป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์หรือเขาพระสุเมรุ อันเป็นสถานที่สถิตของพระศิวะเทพเจ้า ขวามลายูเรียก ภูเขาภูนี้ว่า “Gunung Jerai” แปลว่า ภูเขาแห่งต้นไทร (เหมือนขวัญ เรณูมาศ, 2556) เมืองไทรบุรีเป็น หัวเมืองนักษัตริย์ในลำดับที่ 5 ของเมืองนครศรีธรรมราช ถือตราประจำป้อมะโรง คือ สัญลักษณ์งูใหญ่หรือพญานาค คู่กับเมืองพัทลุงถือตราประจำป้อมะเส้ง คือ งูเล็ก โดยก่อตั้งเมืองและจัดระเบียบการปกครองแบบจักรมณฑล (Mandala) นักษัตริย์ป้อมะโรงและอิทธิพลของพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ที่เผยแพร่เข้ามาในเมืองไทรบุรี ได้มีอิทธิพล ต่อการเขียนตำนานเมืองไทรบุรี เพราะความเก่าแก่ของเมืองนี้จึงมีผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่น จำนวนคนเหล่านั้นมีคน เสียมหรือคนสยามกระจ่ายอยู่ทั่วไป (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2550)

เมืองไทรหรือเมืองไทรบุรีเป็นเมืองท่าที่สำคัญทางด้านฝั่งทิศตะวันตก ฝั่งทะเลอันดามัน เป็นแหล่งค้าขาย ขวาทะเล แหล่งขึ้นชื่อของนักเดินทาง สถานที่จอดเรือเพื่อพักการเดินทาง เพราะมียอดเขาเกดะห์หรือยอดเขา ต้นไทรเป็นภูเขาสูงเด่นที่สามารถมองเห็นแต่ไกล และเป็นสถานที่สถิตของเทพเจ้า ซึ่งชาวอินเดียเชื่อว่าเทพเจ้าสถิต อยู่ที่สูงเท่านั้น เมืองนี้มีพื้นที่ราบอันกว้างใหญ่ มีน้ำจืดอุดมสมบูรณ์ จึงเหมาะแก่การปลูกข้าว พืชพันธุ์ธัญญาหาร ในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 8 - 18 ชาวอินเดียเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณฝั่งแม่น้ำสุโหงบู้งตอนใต้ของยอดเขา เกดะห์ จึงมีเทวสถานที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้ปรากฏหลักฐานอยู่ในสถาน (ประกายทอง สิริสุข, 2526) ตำนานเมืองไทรบุรี กล่าวว่า “ลังกาสุกะ” เป็นเมืองท่าฝั่งทิศตะวันออกและฝั่งทิศตะวันตก ลังกาสูกะฝั่งตะวันออก ตั้งอยู่ที่เมืองปัตตานี ส่วนลังกาสุกะทิศตะวันตกตั้งอยู่ที่เมืองไทรบุรี บริเวณเมืองท่าของเมืองไทรบุรีเจริญรุ่งเรือง มากเป็นสถานที่ทำการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตก ผู้คนที่ตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้เป็นจำนวนมากเป็นชาวฮินดู และชาวสยาม จึงได้มีการสร้างศาสนสถานและพุทธสถานขึ้น จึงมีวัดและร่องรอยซากปรักหักพังของวัดของชุมชน ชาวสยาม (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2550) ประมาณพุทธศตวรรษที่ 23 - 24 ผู้ปกครองเมืองนครศรีธรรมราชได้ ส่งเสริมการเพาะปลูกโดยเฉพาะการปลูกข้าว จึงได้อพยพชาวเมืองนครศรีธรรมราชและเมืองสงขลาเข้าไปตั้งถิ่นฐาน

บุกเบิกที่ทำกิน ทำนาปลูกข้าวในเมืองไทรบุรี เพราะมีที่ดินกว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ เมืองไทรบุรีเป็นแหล่งอยู่อาศัยที่ผลิตข้าวได้ปีละจำนวนมาก (คำนวณ นวลสนอง, 2546) (ปัจจุบัน คือ รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย) เป็นหนึ่งในหัวเมืองมลายูที่มีความเกี่ยวข้องกับอาณาจักรไทยมาอย่างยาวนาน ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ การเมือง และวัฒนธรรม ยุคก่อนการปกครองของไทย ไทรบุรีมีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ยุคโบราณ โดยเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรลังกาสุกะ ซึ่งเป็นรัฐมลายูโบราณที่รุ่งเรืองจากการค้าทางทะเล ในศตวรรษที่ 15 ไทรบุรีรับอิทธิพลจากศาสนาอิสลาม และกลายเป็นรัฐสุลต่าน โดยมี สุลต่านมูซาฟาร์ ซาห์ เป็นสุลต่านองค์แรก ยุคที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของสยามในสมัยกรุงศรีอยุธยา ไทรบุรีเป็นเมืองประเทศราชของไทย และต้องส่งบรรณาการแก่กษัตริย์ไทย ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 1 ไทยได้เข้าควบคุมไทรบุรีอย่างแน่นแฟ้นขึ้น รัชกาลที่ 3 ได้มีการจัดระบบปกครองโดยแบ่งไทรบุรีออกเป็น เมืองสิบสองนักษัตร เพื่อบริหารจัดการได้ง่ายขึ้น

ชาวสยามที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานในแหลมมลายูที่เป็นรัฐตอนเหนือของประเทศไทยมาเป็นเวลายาวนานด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ ได้แก่ การบุกเบิกที่ทำมาหากิน การขัดตาทัพ และการกวาดต้อนผู้คน ความสัมพันธ์ของคนทั้งสองฝั่งดินแดน และคนหนีคดีความกฎหมายบ้านเมือง คนสยามในสถานที่แห่งนี้มีวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเกิดจากระบบความเชื่อและพิธีกรรม ความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา โดยมีวัดไทยเป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรม มีพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจ มีความเชื่อเรื่องผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ ระบบการผลิตส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรเพื่อเลี้ยงชีวิต ระบบการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นครอบครัวขยายและอยู่ภายใต้การดูแลของพ่อแม่ ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน นิยมให้ลูกหลานบวชเรียนตามจารีตประเพณีที่ต้องปฏิบัติให้ลูกหลานศึกษาในระดับสูงและรับราชการ เพราะถือว่าเป็นเกียรติแก่ครอบครัว ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นในความเป็นไทยให้แก่ลูกหลาน มีความภาคภูมิใจในความเป็นคนสยามดั้งเดิม เพราะถือว่าเป็นคนมีชาติ มีอาณาจักรที่เคยปกครองดินแดนแถบนี้มาก่อน คนสยามใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย รักสงบ ไม่ชอบความรุนแรง มีชีวิตอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า “คนกลุ่มน้อยต้องยอมรับวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่ ต้องเรียนรู้วัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่ แต่ไม่ลืมอัตลักษณ์ของตนเอง” โดยที่มีปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ปัจจัยภายในชุมชนและภายนอกชุมชนที่มีผลต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวสยาม (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต, 2554)

ชาวสยามเมืองไทรบุรี (ปัจจุบัน คือ รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย) มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างไทยและมลายู เนื่องจากอิทธิพลทางประวัติศาสตร์ การปกครอง และการค้า โดยสามารถแบ่งเป็นลักษณะสำคัญต่าง ๆ ได้ดังนี้ 1) วิถีชีวิต อาชีพหลัก: คนไทยในไทรบุรีมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม เช่น การทำนา การทำสวนยางพารา และการประมง วิถีชีวิตแบบชุมชน: ชาวไทยที่นี่มักอาศัยอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน โดยมีวัดและโรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชน ภาษาและการสื่อสาร: ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้และภาษามลายูควบคู่กัน บางคนสามารถพูดจีนหรืออังกฤษได้ 2) วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม ความสัมพันธ์กับประเทศไทยชาวไทยในไทรบุรียังคงมีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับภาคใต้ของไทย เช่น จังหวัดสงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช มีการเดินทางไปมาระหว่างไทย-มาเลเซียเพื่อเยี่ยมญาติหรือศึกษาต่อ แม้ว่าจะอยู่ในมาเลเซีย แต่ชาวสยามเมืองไทรบุรีก็ยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นไทยไว้อย่างเข้มแข็ง ผสมผสานกับวัฒนธรรมมลายูอย่างกลมกลืน

ไทรบุรีเมืองภูเขาศักดิ์สิทธิ์

เมืองไทรบุรีเป็นเมืองประวัติศาสตร์ของดินแดนแหลมมลายูที่เคยตกเป็นรัฐบรรณาการของสยามในอดีต ไทรบุรี (Thiriburi) หรือ เกดะห์ (Kedah) ซึ่งเป็นรัฐทางตอนเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน (North Peninsula) ถือเป็นเมืองโบราณเมืองหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานหลายร้อยปี ซึ่งถือว่าเป็นเมืองที่มีความสำคัญมีปฏิสัมพันธ์กับสยามมาเป็นเวลานาน ทั้งนี้ เมืองไทรบุรีเป็นชื่อที่คนไทยใช้เรียกเมืองแห่งนี้เท่านั้น แต่สำหรับชาวมลายูและ

ชาวต่างชาติ เรียกเมืองนี้ว่า เกดะห์หรือกือเตาะ ซึ่งแปลว่า จานดอกไม้ ตามที่ชาวมลายูในพื้นที่ชานนาม จึงเป็นที่เข้าใจของนักวิชาการชาวมาเลย์และชาวยุโรป ส่วนหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทย เรียกว่า “เมืองไทรบุรี” คำว่า ไทรบุรี แปลว่า เมืองต้นไทร เนื่องจากที่ตั้งเมืองแห่งนี้ปรากฏภูเขาขนาดใหญ่ลูกหนึ่งที่สามารถมองเห็นจากบนบกและบนเรือ สมัยโบราณการตั้งสถานที่การค้าที่ป็นิ่งและสิงคโปร์ พ่อค้าชาวจีนและอินเดียได้ใช้ประโยชน์จากการสังเกตภูเขาสูงดังกล่าวเมื่อเดินเรือมาถึงคาบสมุทรมลายู ชาวมลายูเรียกภูเขาสูงนี้ว่า ภูเขาเยไร (Gunung Jerai) ภูเขา ซึ่งแปลว่า ภูเขา ส่วน เยไร แปลว่า ต้นไทร ภูเขาเยไรหรือภูเขาแห่งต้นไทร จึงถือว่าเป็นภูเขาที่มีความศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวสยามและชาวมลายู ตลอดจนถึงชาวน้ำ (อุลลกลาโว) บริเวณหมู่เกาะทะเลอันดามันทั้งฝั่งไทยและมาเลเซีย เนื่องจากพวกเขาเหล่านั้นมีความเชื่อว่า ภูเขาเยไร คือ เขาพระสุเมรุ อันเป็นสถานที่สถิตของพระศิวะในจักรวาลวิทยาของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ความเชื่อดังกล่าวสันนิษฐานว่ามาจากรูปลักษณะภายนอกของภูเขาที่มีความสูงชันมากและเป็นจุดสังเกต ที่สามารถมองเห็นจากที่ไกล ยอดเขามีกลุ่มเมฆปกคลุมอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้ดูลึกลับและน่าเกรงขาม จึงเชื่อกันว่าภูเขาแห่งนี้เป็นที่สถิตของพระผู้เป็นเจ้า (เหมือนขวัญ เรณูมาศ, 2556) นอกจากนี้ ภูเขาเยไรเป็นฉากประกอบในพงศาวดารแห่งราชวงศ์ไทรบุรี ดังที่ปรากฏในตำนานแห่งกษัตริย์มะโรง มหาวังษา ซึ่งมีเนื้อความว่า “กษัตริย์มะโรง มหาวังษา (ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ไทรบุรี) ได้ทอดพระเนตรเห็นเกาะศรี (ปูเลาสะหรี) ซึ่งบัดนี้ได้ผสมรวมเข้ากับแผ่นดินอันเป็นจุดที่สูงที่สุด เรียกว่า ภูเขาเยไร เนื่องจากความสูงของภูเขาสูงนี้เอง” ต่อมากษัตริย์มะโรง มหาวังษา ได้ขึ้นฝั่งและสร้างพระราชวังในบริเวณใกล้กับปูเลาสะหรี (เกาะสิหรัย) ซึ่งต่อมาทรงเรียกว่า “เมืองลังกาสุกะ” ดังที่ปรากฏหลักฐานในเอกสารทางประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน (อนุสรณ์ เมฆบุตร, 2549)

เมืองสิบสองนักษัตรไทรบุรี

เมืองไทรบุรีเป็นหัวเมืองนักษัตรของเมืองนครศรีธรรมราชที่ได้ก่อตั้งเมืองบริวารแบบจักรมณฑล (Mandala) ขึ้นเรียกว่า “เมืองสิบสองนักษัตร” เมืองไทรบุรีถูกตั้งอยู่ในคาบสมุทรมลายู ซึ่งเป็นเครือข่ายเมืองบริวารที่ขึ้นตรงต่อไทรบุรีในอดีต โดยเมืองเหล่านี้มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของภูมิภาคนี้ คือ สัญลักษณ์ใหญ่หรือพญานาค คู่กับเมืองพัทลุงถือตราประจำปีมะเส็ง คือ งูเล็ก ซึ่งนักษัตรปีมะโรงจึงเป็นที่มาของตำนานประจำเมืองไทรบุรี เมื่ออิทธิพลของพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ได้เผยแผ่เข้ามาในเมืองไทรบุรีเป็นระลอกสุดท้าย จึงได้ปรากฏหลักฐานตำนานเมืองไทรบุรีด้วย คือ ตำนานมะโรง มหาวังศ์ ซึ่งคำว่า “มหาวังศ์” เป็นการนำเอาตำนานมหาวังศ์หรือพงศาวดารลังกามาโดยตรง เพราะเมืองไทรบุรีเป็นเมืองเก่าแก่บนแหลมมลายูที่มีผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่น และในจำนวนคนเหล่านั้นมีคนเลี้ยงหรือคนสยามกระจายอยู่ทั่วไป จึงมีกษัตริย์ปกครองสืบต่อกันมา เจ้าเมืองไทรบุรีคนแรกถึงคนที่ 6 นับถือพระพุทธศาสนา และคนที่ 7 เป็นต้นไปนับถือศาสนาอิสลาม เมืองไทรบุรีมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ร่วมสมัยกับกรุงสุโขทัย แต่หลักฐานทางโบราณคดี ที่พบว่า ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีอายุเก่าแก่ว่านี่เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 - 19 ได้กลายมาเป็นเมืองสิบสองนักษัตรของเมืองนครศรีธรรมราช (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2550)

เมืองไทรบุรีเป็นเมืองท่าที่มีความสำคัญทางฝั่งทิศตะวันตกของแหลมมลายู ซึ่งเป็นแหล่งค้าขายชายทะเล แหล่งขึ้นบกของนักเดินทาง และสถานที่จอดเรือพักการเดินทาง เพราะยอดเขาเกดะห์เป็นภูเขาที่สูงเด่นสามารถมองเห็นได้แต่ไกลและเป็นสถานที่สถิตของเทพเจ้า ซึ่งชาวอินเดียเชื่อว่าเทพเจ้าสถิตอยู่ที่สูงเท่านั้น เมืองไทรบุรีมีพื้นที่ราบกว้างใหญ่น้ำอุดมสมบูรณ์ จึงเหมาะแก่การปลูกข้าว พืชพันธุ์ธัญญาหาร ประมาณพุทธศตวรรษที่ 8 - 18 ชาวอินเดียเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณฝั่งแม่น้ำสุโงงทางตอนใต้ของยอดเขาเกดะห์ ซึ่งมีเทวสถานที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานของพราหมณ์-ฮินดูอยู่ในสถานที่ดังกล่าว (ประกายทอง สิริสุข, 2526) ตำนานเมืองไทรบุรีกล่าวว่า “ลังกาสุกะ” เป็นเมืองฝั่งทิศตะวันออกและฝั่งทิศตะวันตกของแหลมมลายู อาณาบริเวณเมืองท่าของเมืองไทรบุรีมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นบริเวณที่ทำการค้าระหว่างเมืองท่าตะวันออกและตะวันตก และการค้าระหว่างชาวอินเดีย

กับชาวจีน มีผู้คนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณนี้เป็นชาวอินเดียและชาวสยามหรือสยามจำนวนมาก จึงมีการสร้างเทวสถาน และพุทธสถานซึ่งได้ปรากฏร่องรอยซากปรักหักพังและวัดในชุมชน ประมาณพุทธศตวรรษที่ 23 - 24 ผู้ปกครอง เมืองนครศรีธรรมราชและสงขลาได้ส่งเสริมการปลูกข้าว จึงได้อพยพชาวเมืองเข้าไปจับจองตั้งถิ่นฐานบุกเบิกที่ทำกิน ในเมืองไทรบุรี ซึ่งมีพื้นที่กว้างขวางและอุดมสมบูรณ์ เมืองไทรบุรีเป็นเมืองอยู่ชานน้ำ สามารถผลิตข้าวได้ปีละจำนวนมาก มีผลไม้และแร่ดีบุกอีกจำนวนมาก (คำณวน นวลสนอง และคณะ, 2552)

ไทรบุรีเคยเป็นเมืองประเทศราชของกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ โดยในช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 3 รัฐไทรบุรีมีบทบาทสำคัญในการเป็นเมืองกันชนระหว่างสยามกับอาณานิคมของอังกฤษ ต่อมาในปี พ.ศ. 2442 (ค.ศ. 1902) สยามต้องยอมสละสิทธิ์เหนือไทรบุรีให้แก่อังกฤษตามสนธิสัญญา ส่งผลให้ไทรบุรีกลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณานิคมของอังกฤษ และต่อมาเป็นรัฐเคดาห์ของมาเลเซียในปัจจุบัน ปัจจุบันเขตเมืองสิบสองนักษัตรได้รวมเป็นส่วนหนึ่งของ รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย ระบบการปกครองแบบเดิมถูกยกเลิกไป แต่ร่องรอยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมยังคงอยู่ โดยเฉพาะในด้านวัฒนธรรมไทย-มลายูที่ยังคงปรากฏอยู่ในรัฐเคดาห์ เช่น ภาษา อาหาร และประเพณีต่าง ๆ

ประวัติศาสตร์ชาวสยามเมืองไทรบุรี

อาณาจักรพูนล้มสลายในพุทธศตวรรษที่ 11 จึงเกิดอาณาจักรลังกาสุกะ ตามพรลิงค์ ไทรบุรีขึ้นพุทธศตวรรษที่ 13 อาณาจักรศรีวิชัยได้มีอำนาจขึ้นควบคุมอาณาจักรน้อยใหญ่ ช้องแควมะละกาและแหลมมลายู ในพุทธศตวรรษที่ 18 อาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลง พระเจ้าจันทรภาณุเมืองนครศรีธรรมราชมีอำนาจเข้าปกครองไทรบุรี และเสื่อมอำนาจลงเมื่ออาณาจักรสุโขทัยมีอำนาจขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 18 เกิดรัฐใหม่ขึ้นในแหลมมลายู ได้แก่ รัฐปาหัง รัฐตรังกานู และรัฐกลันตัน แหลมมลายูตกอยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรสุโขทัยหรืออาณาจักรมัชปาหิบนเกาะสุมาตรา ครั้นถึงพุทธศตวรรษที่ 20 เจ้าชายปรมศรจากปาเล็มบังผู้สืบเชื้อสายจากผู้ปกครองอาณาจักรศรีวิชัยได้เข้ามาขับไล่ผู้ครองพุมลิก แต่ปกครองไม่นานอยุธยาเข้ามาขับไล่ เจ้าชายหนีไปตามชายฝั่งทะเลทิศตะวันตกคาบสมุทรมลายูได้เข้าตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านโอรังลาอุด และเป็นปฐมกษัตริย์แห่งมะละกา ต่อมาโปรตุเกสเข้ามาปกครองมะละกาและรัฐอื่น ๆ ของมลายู พุทธศตวรรษที่ 21 ฮอลันดาเข้าปกครองมะละกา พุทธศตวรรษที่ 24 อังกฤษเข้าปกครองมะละกาและขยายอิทธิพลปกครองเกาะปีนัง และโปรอินส์ อังกฤษใช้นโยบายการค้าเสรีจึงทำให้ดินแดนบริเวณนี้มีความเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงทำให้ชาวต่างชาติเข้ามามากมาย โดยเฉพาะชาวจีนและชาวอินเดียเข้าทำงานและหาเงิน ส่วนรัฐตอนเหนือของมลายู ได้แก่ รัฐเประ เกดะห์ กลันตัน และรัฐตรังกานู ซึ่งเคยเป็นรัฐในอิทธิพลของสยามทำสัญญายกให้อังกฤษ รัฐที่อังกฤษปกครองจึงมีความเจริญมากมาย และเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชาวจีนและชาวอินเดียที่เข้ามาทำงานและหาเงิน ต่อมาได้ตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างถาวรและรับสัญชาติเป็นมาเลเซีย ปี พ.ศ. 2484 เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นชนะอังกฤษ จึงได้ปกครองดินแดนมลายู ญี่ปุ่นได้ยกฐานะเกดะห์ ปะลิส กลันตันและตรังกานูให้แก่ประเทศไทย เป็นเวลา 4 ปี ต่อมาญี่ปุ่นแพ้สงครามไทยต้องคืนดินแดนเหล่านี้ให้กับอังกฤษ ในปี พ.ศ. 2500 มลายูได้รับเอกราชจากอังกฤษ เป็นประเทศมาเลเซีย ปัจจุบันมีการปกครองด้วยระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา รูปแบบการปกครองคล้ายอังกฤษและอเมริกา แบ่งการปกครองออกเป็น 13 รัฐ ได้แก่ กลันตัน เกดะห์ ตรังกานู ปะหัง เประ ปะลิส มะละกา ปีนัง ยะโฮร์ สลังงอร์ เนกรีเซมบีลัน ซาบาห์ และซาราวัก พระราชาธิบดีเป็นผู้ปกครองสูงสุด และนายกรัฐมนตรี (จิรวุฒิ (อุไรรัตน์) บุญศรี, 2565)

การอพยพของชาวสยามที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานในแหลมซึ่งเป็นรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซียอย่างไม่ขาดสายเป็นเวลายาวนานนับพันปี โดยมีปัจจัยที่สำคัญ 4 ประการ คือ ปัจจัยแรก การบุกเบิกพื้นที่ทำมาหากิน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทางด้านทิศเหนือมีพื้นที่ติดต่อกับประเทศไทยมีเทือกเขาสันกาลาคีรีกั้นกลาง ทอดตัว

จากแนวทิศตะวันออกไปทิศตะวันตกหรือฝั่งทะเลจีนใต้กับฝั่งอันดามัน มีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำปะลิส แม่น้ำเกดะห์ แม่น้ำมูดา แม่น้ำแประ เป็นต้น พื้นที่ในบริเวณนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ พืช และสัตว์ที่หลากหลายทางชีวภาพและมีพื้นที่ทำนาเป็นจำนวนมาก ปัจจัยที่สอง การขัดตาทัพและการกวาดต้อนผู้คน ซึ่งเป็นยุทธวิธีของ คนสมัยโบราณ อาณาจักรสยามได้ทำสงครามกับหัวเมืองมลายู เมื่อรบชนะก็จะริบเอาทรัพย์สินเงินทอง บางครั้งจะกวาดต้อนครอบครัวไปด้วยเป็นการขัดตาทัพ เพื่อเพิ่มพลเมืองของฝ่ายตนและให้ฝ่ายตรงข้ามอ่อนแอ และนำครอบครัวคนสยามไปอยู่ในหัวเมืองมลายูแทนหัวเมืองที่กวาดต้อนมาอยู่ในสยาม ต่อมาเมื่อสยามยอมโอน พื้นที่รัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซียให้แก่อังกฤษ ชาวสยามที่อยู่รับสัญญาติมาเลเซียเป็นจำนวนมากที่ตั้งถิ่นอยู่ในประเทศมาเลเซีย ปัจจัยที่สาม ความสัมพันธ์ของคนชายแดนรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซียกับไทย รัฐตอนเหนือของมาเลเซียกับสยามหรือไทยในอดีตมีแนวเขตพื้นที่ชายแดนไม่ชัดเจน ผู้ตั้งถิ่นฐานบริเวณชายแดนทั้งสองประเทศอยู่กันมาหลายชั่วอายุคน ความสัมพันธ์ของคนกลุ่มนี้มีมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง เช่น การเดินทางไปมาหาสู่ การทำมาหากิน การค้าขาย การแต่งงาน เป็นต้น และปัจจัยสุดท้าย การหนีคดีความกฎหมายบ้านเมือง การเดินทางไปมาระหว่างสยามกับรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซียในสมัยโบราณค่อนข้างลำบากและทุรกันดาร แต่ก็ยังมีคนสยามกลุ่มหนึ่งที่ได้กระทำผิดกฎหมายบ้านเมืองแล้วจะต้องอพยพพาครอบครัวหรือตัวเอง เข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซียกับคนสยามที่เข้าไปอยู่ก่อนหน้านี้ (ชัยวัฒน์ ปะสุนะ, 2564)

เมืองไทรบุรี รัฐเคดาห์ ในปัจจุบัน

สภาพทั่วไป รัฐเคดาห์ ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของคาบสมุทรมลายู มีพรมแดนติดกับประเทศไทยทางตอนเหนือติดกับจังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล มีพื้นที่ ประมาณ 9,500 ตารางกิโลเมตร เมืองหลวงชื่อว่า อลอร์สตาร์ (Alor Setar) สภาพภูมิประเทศมีทั้งพื้นที่ราบชายฝั่ง พื้นที่เกษตรกรรม และเทือกเขา ประชากรส่วนใหญ่ในรัฐเคดาห์เป็นชาวมลายูที่นับถือศาสนาอิสลาม (ประมาณ 80%) ชาวไทยพุทธในรัฐเคดาห์มักอาศัยอยู่ในชุมชนไทยตามแนวชายแดนไทย-มาเลเซีย เป็นส่วนน้อยเมื่อเทียบกับประชากรทั้งหมด มีความหลากหลายทางศาสนาและความเชื่อ การนับถือศาสนา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีวัดไทยกระจายอยู่ในพื้นที่ที่มีชุมชนไทยอาศัยอยู่ มีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ท้องถิ่น เช่น เจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา คล้ายกับในภาคใต้ของไทย มีการผสมผสานความเชื่อพื้นบ้านกับพุทธศาสนา เช่น การไหว้ครู การรាំโนราห์ในบางชุมชน และยังคงรักษาสถาปัตยกรรมและภาษาไทยไว้คงเดิม (นิติ ภาวครพันธุ์, 2541) รัฐเคดาห์กำลังมุ่งเน้นการพัฒนาด้านพลังงานแสงอาทิตย์ เนื่องจาก เป็นรัฐที่มีแสงแดดมากที่สุดในประเทศ และมีพื้นที่กว้างขวางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาพลังงานแสงอาทิตย์ในเดือนมกราคม 2525 มีรายงานว่าหน่วยยามฝั่งของมาเลเซียได้เพิ่มการลาดตระเวนทางทะเลเพื่อค้นหาเรือที่บรรทุกผู้อพยพชาวเมียนมาร์ หลังจากที่มีการควบคุมตัวผู้อพยพเกือบ 200 คน บนเกาะลังกาวิ ข้อมูลเหล่านี้สะท้อนถึงสถานะปัจจุบันของรัฐเคดาห์และเมืองอาโลร์ เซตาร์ ทั้งในด้านประชากร เศรษฐกิจ และการพัฒนาล่าสุด แม้ว่าไทรบุรี (รัฐเคดาห์ในปัจจุบัน) จะเป็นส่วนหนึ่งของมาเลเซีย แต่ชุมชนชาวไทยหรือ ชาวสยามไทรบุรี ยังคงรักษาวัฒนธรรม ภาษา และวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้อย่างเข้มแข็ง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีชุมชนไทยอาศัยอยู่ เช่น อำเภอบูบังปาซ อำเภอบาดังเทอรัฟ และอำเภอบาลิง ภาษาและอัตลักษณ์ชาวสยามในไทรบุรียังคงใช้ ภาษาไทยถิ่นใต้ในการสื่อสารในครอบครัวและชุมชน ภาษาไทยยังคงถูกสอนในโรงเรียนวัดไทยบางแห่ง แม้จะไม่ได้เป็นภาษาราชการชาวสยามในมาเลเซียยังสามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ดี เนื่องจากการได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทย

วิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวสยามเมืองไทรบุรี

คนสยามในรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซียมีวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมอยู่หลายลักษณะ ตั้งแต่เรื่องความเชื่อ พิธีกรรม และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระพุทธรูป พระภิกษุอาวูโส เรื่องผี โชคลาง ครุหม่อ เรื่องธาตุทั้ง 4 (ดิน น้ำ ลม ไฟ)

ไม่มิงคล เจ้าที่ เทพารักษ์ ทวด เรื่องไสยศาสตร์ หมอทำเสน่ห์ หมอยา ครูหมอโนราห์ ครูหมอหนังตะลุง และหมอปลงศพ ในส่วนที่เกี่ยวกับการผลิต การประกอบอาชีพ แม้เวลาจะผ่านมานานแต่ระบบการผลิตของคนสยามเหล่านี้ก็ยังเป็นการผลิตเพื่อเลี้ยงชีพเป็นหลัก อาชีพทำนา การปลูกผัก ทำสวนผลไม้ การทำสวนยาง เป็นอาชีพที่ทำอยู่ในชีวิตประจำวัน แม้ว่า คนรุ่นใหม่บางคนออกไปประกอบอาชีพในเมือง เพื่อหารายได้มาช่วยเหลือจุนเจือครอบครัว (อมรา พงศาพิชญ์, 2549)

การอยู่ร่วมกันในสังคม มีรูปแบบของการจัดองค์กรที่ยึดหลักแบบดั้งเดิม พระสงฆ์จะเป็นศูนย์รวมใจของคนในชุมชน โดยมีผู้นำหมู่บ้านเป็นหลักในการบริหารจัดการสังคม ระบบครอบครัวเป็นครอบครัวขยายและอยู่ภายใต้การดูแลของพ่อแม่ วัดเป็นศูนย์รวมทางสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจและพิธีกรรมต่าง ๆ ระบบการศึกษามีการปรับเปลี่ยนไปตามช่วงวัยของบุคคล คนรุ่นเก่าจะศึกษาเพื่อใช้ประโยชน์ในการติดต่อสื่อสารกับครอบครัวและเพื่อนบ้าน ขณะเดียวกันคนรุ่นใหม่ศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองและเพื่อประกอบอาชีพ จึงมีการเรียนภาษาอังกฤษและภาษามลายู อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว คนสยามก็ยังรักษาวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมของตนเองไว้อย่างเข้มแข็ง โดยมีแนวคิดที่ว่า คนกลุ่มน้อยต้องยอมรับวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่ แต่จะต้องไม่ลืมอัตลักษณ์ของตนเอง เช่น ต้องเรียนภาษามลายูและภาษาอังกฤษ ต้องเรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่ แต่จะต้องไม่ลืมที่จะส่งลูกหลานไปเรียนภาษาไทยที่วัด ต้องบวชเรียนเมื่ออายุครบที่จะบวช เหล่านี้เป็นแนวทางที่คนสยามในรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซียพยายามที่จะรักษาตัวตนทางวัฒนธรรมของตนเองเอาไว้ เพราะนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพโดยตรงแล้วยังปลูกฝังความเป็นไทยให้แก่บุตรหลานให้เกิดความรัก ความหวงแหนและสามารถใช้ภาษาไทยเป็นพื้นฐานในการเรียนธรรมศึกษา เพื่อกล่อมเกลานิสัยและจิตใจให้เป็นคนดีมีศีลธรรมต่อไป ดังนั้นค่านิยมที่จะให้บุตรหลานได้บวชเรียนจึงเป็นเสมือนจารีตประเพณีที่ทุกครัวเรือนต้องประพฤติปฏิบัติ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมอย่างสงบสุขและมีอาชีพที่มั่นคง โดยเฉพาะอาชีพรับราชการ (อุทัย เอกสะพัง, 2555)

การรักษาอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม โดยการปรับตัวและสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นใหม่ จึงเป็นวิถีทางหนึ่งของการอยู่ร่วมกันเพื่อการอยู่รอด ในกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อย การรู้จักปรับตัวให้สามารถอยู่ร่วมกับคนกลุ่มใหญ่โดยไม่ทิ้งอัตลักษณ์เดิมถือว่าเป็นวิธีการที่ฉลาด จึงเป็นการหลีกเลี่ยงที่ไม่ให้เกิดการปะทะทางวัฒนธรรมและเป็นการสร้างการยอมรับบนพื้นฐานการประนีประนอมต่อกัน คนสยามในรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซียจึงสร้างเครือข่ายทางสังคม เพื่อให้เกิดเอกภาพและเกิดพลังในการประสานความร่วมมือในกลุ่มคนสยามด้วยกัน ตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับรัฐ และระดับประเทศ เช่น เครือข่ายวัดไทย เครือข่ายฟิสิกส์น้อง เครือข่ายการช่วยเหลือของคนในพื้นที่ เครือข่ายการช่วยเหลือและสนับสนุนการทำมาหากิน เครือข่ายกินงาน เครือข่ายครูหมอ และเครือข่ายเทคโนโลยีและสารสนเทศ นอกจากนั้นยังใช้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นคนสยาม (Orang Siam) เพราะถือว่าเป็นคนที่มีชาติ มีพระมหากษัตริย์ โดยมีพระบรมฉายาลักษณ์พระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชินีนาถไว้สักการะในบ้าน และสั่งสอนลูกหลานไม่ให้แต่งงานกับแขกมลายู เป็นต้น (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต, 2554)

เมืองสิบสองนักษัตรของไทรบุรี (หรือที่ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของรัฐเคดะห์ ประเทศมาเลเซีย) เป็นเขตการปกครองที่มีความสัมพันธ์กับระบบเมืองสิบสองนักษัตรในคาบสมุทรมลายู ซึ่งเป็นเครือข่ายเมืองบริวารที่ขึ้นตรงต่อไทรบุรีในอดีต โดยเมืองเหล่านี้มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของภูมิภาคนี้ ระบบเมืองสิบสองนักษัตรเป็นแนวคิดทางการปกครองที่เมืองบริวารได้รับมอบหมายให้ดูแลพื้นที่ต่าง ๆ ในรูปแบบของเจ้าประจำเมือง มีหน้าที่เก็บส่วย ส่งเครื่องบรรณาการ และป้องกันภัยจากข้าศึก แนวคิดนี้มีความคล้ายคลึงกับระบบศักดินาของไทยและระบบเมืองบริวารของมลายู เมืองสิบสองนักษัตรไทรบุรีมีวัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมมลายู ไทย และจีน โดยได้รับอิทธิพลจากศาสนาอิสลาม พุทธ และความเชื่อดั้งเดิมของคนพื้นเมือง

ในด้านศิลปะและสถาปัตยกรรม เมืองเหล่านี้สะท้อนอิทธิพลของศิลปะมลายูและไทย โดยเฉพาะวัดวาอารามและมัสยิดที่สร้างขึ้นตามแบบฉบับของทั้งสองวัฒนธรรม ปัจจุบันเขตเมืองสิบสองนักษัตรได้รวมเป็นส่วนหนึ่งของรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย ระบบการปกครองแบบเดิมถูกยกเลิกไป แต่ร่องรอยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมยังคงอยู่ โดยเฉพาะในด้านวัฒนธรรมไทย-มลายูที่ยังคงปรากฏอยู่ในรัฐเคดาห์ เช่น ภาษา อาหาร และประเพณีต่าง ๆ ศาสนาและความเชื่อศาสนาพุทธ เป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิตชาวสยาม โดยมี วัดไทย เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เช่น วัดเจดีย์หลวง (Wat Chedi Luang) ในเมืองอะลอร์สตาร์ วัดป่าเลไลย์ ในเมืองปาดังเทอรัพ วัดถ้ำภูหัวหอม ในบาสิง พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในเทศกาลและพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา และงานทอดกฐิน ความเชื่อเรื่อง ผีบ้านผีเรือนและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ยังคงอยู่ เช่น การบูตเรือพระภูมิและพิธีสะเดาะเคราะห์

สรุป

เมืองไทรบุรีเป็นเมืองโบราณตั้งอยู่บนแหลมมลายูรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย คนสยามเรียกว่า “เมืองไทร” หรือ “เมืองไทรบุรี” คนมลายูเรียกว่า “เกดะห์” หรือ รัฐเคดาห์ในปัจจุบัน เนื่องจากสถานที่ตั้งเมืองอยู่ใกล้ภูเขาขนาดใหญ่สูงชัน มีเมฆปกคลุมตลอดทั้งปี คนมลายูเรียกภูเขาลูกนี้ว่า “กุนงยือไร” แปลว่า ภูเขาต้นไทร เป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ ชาวอินเดีย เรียกว่า “ภูเขาพระสุเมรุ” อันเป็นสถานที่สถิตของพระศิวะเทพเจ้าในจักรวาลวิทยาของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และภูเขาลูกนี้เป็นจุดแลนด์มาร์คของนักเดินเรือข้ามมหาสมุทรอีกด้วย เมืองไทรบุรีเป็นหัวเมืองนักษัตรของนครศรีธรรมราชก่อตั้งเมืองบริวารแบบจักรมณฑล ซึ่งเป็นเมืองนักษัตรในลำดับที่ 5 ถือตราประจำปี่มะโรง ตรางูใหญ่เป็นตราประจำเมือง เมืองนี้มีชาวอินเดียและชาวสยามกระจายอยู่ทั่วไป จึงมีกษัตริย์สืบต่อกันมาหลายองค์ องค์แรกถึงองค์ที่ 6 นับถือพระพุทธศาสนา และคนที่ 7 เป็นต้นไปนับถือศาสนาอิสลาม ชาวสยามที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองไทรบุรีมาเป็นเวลายาวนานหลายร้อยปี โดยมีเหตุปัจจัยสนับสนุนการอพยพโยกย้าย 4 ประการ ได้แก่ การบุกเบิกพื้นที่ทำมาหากิน การขจัดตาทัพและกวาดต้อนผู้คน ความสัมพันธ์ของคนเขตชายแดน ระบบเมืองสิบสองนักษัตรเป็นแนวคิดทางการปกครองที่เมืองบริวารได้รับมอบหมายให้ดูแลพื้นที่ต่าง ๆ ในรูปแบบของเจ้าประจำเมือง มีหน้าที่เก็บส่วย ส่งเครื่องบรรณาการ และป้องกันภัยจากข้าศึก แนวคิดนี้มีความคล้ายคลึงกับระบบศักดินาของไทยและระบบเมืองบริวารของมลายู และการหนีคดีความกฎหมายบ้านเมือง วิถีชีวิตชาวสยามในเมืองไทรบุรีมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีความเชื่อและพิธีกรรมที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัดเป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรม พระภิกษุเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คน พ่อแม่ดูแลลูกหลานในครอบครัวให้มีสำนึกถึงความเป็นไทย ภาคภูมิใจในความเป็นสยาม และเคารพนับถือพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชินีของไทยทุกพระองค์ เมืองสิบสองนักษัตรไทรบุรีมีวัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมมลายูไทยและจีน โดยได้รับอิทธิพลจากศาสนาอิสลาม พุทธ และความเชื่อดั้งเดิมของคนพื้นเมือง ในด้านศิลปะและสถาปัตยกรรม เมืองเหล่านี้สะท้อนอิทธิพลของศิลปะมลายูและไทย โดยเฉพาะวัดวาอารามและมัสยิดที่สร้างขึ้นตามแบบฉบับของทั้งสองวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- คำนวน นวลสนอง. (2546). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชนเชื้อสายไทยในรัฐกะเหรี่ยง ปะลิสและปะระ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- คำนวน นวลสนอง และคณะ. (2552). พัฒนาการและแนวโน้มการย้ายถิ่นของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยเข้าไปในประเทศมาเลเซีย. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ, 3(2), 77-97.
- จิรวุฒิ (อุไรรัตน์) บุญศรี. (2565). ยิ่งกว่าพงศาวดาร “อิกายัต” กับความเป็นหลักฐานเชิงลึกของ ความสัมพันธ์สองแผ่นดิน และการนับถือที่ไทรบุรีมีต่อราชวงศ์จักรี. เรียกใช้เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2568 จาก <https://www.luehistory.com/อิกายัต-กับความเป็นหลักฐานเชิงลึกของความสัมพันธ์สองแผ่นดิน>
- ชัยวัฒน์ ปะสุนะ. (2564). รัฐบาลสยามกับการจัดการปกครอง 4 หัวเมืองมลายู (ไทรบุรี ปะลิส กลันตัน และตรังกานู) ระหว่าง ค.ศ. 1873 - 1910. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 12(2), 223-224.
- นิติ ภาวรัตน์. (2541). บางครั้งเป็นคนไทย บางครั้งไม่ใช่ : อัตลักษณ์แห่งตัวตนที่ผันแปรได้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต. (2554). ชาวมลายูเชื้อสายไทยกับการอ้างไร่ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม. วารสารปริชาต, 2(2), 167-169.
- ประกายทอง สิริสุข. (2526). การสร้างชาติมาเลเซียและสิงคโปร์. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (2550). พงศาวดารเมืองไทรบุรี. กรุงเทพมหานคร: เดอะโนว์เจกเซ็นเตอร์.
- เหมือนขวัญ เรณูมาศ. (2556). ว่าด้วยชาติพันธุ์และเศรษฐกิจการเมืองมาเลเซีย. วารสารรัฐสมิแล, 34(1), 67-69.
- อนุสรณ์ เมฆบุตร. (2549). การบูรณาการกลุ่มชาติพันธุ์ในรัฐพหุสังคม : กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์สยามในรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2549). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทัย เอกสะพัง. (2555). บทบาทพระสงฆ์ชาวมลายูเชื้อสายไทในรัฐทางตอนมาเลเซียในเนื้อหาของประเทศมาเลเซีย. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยทักษิณ.